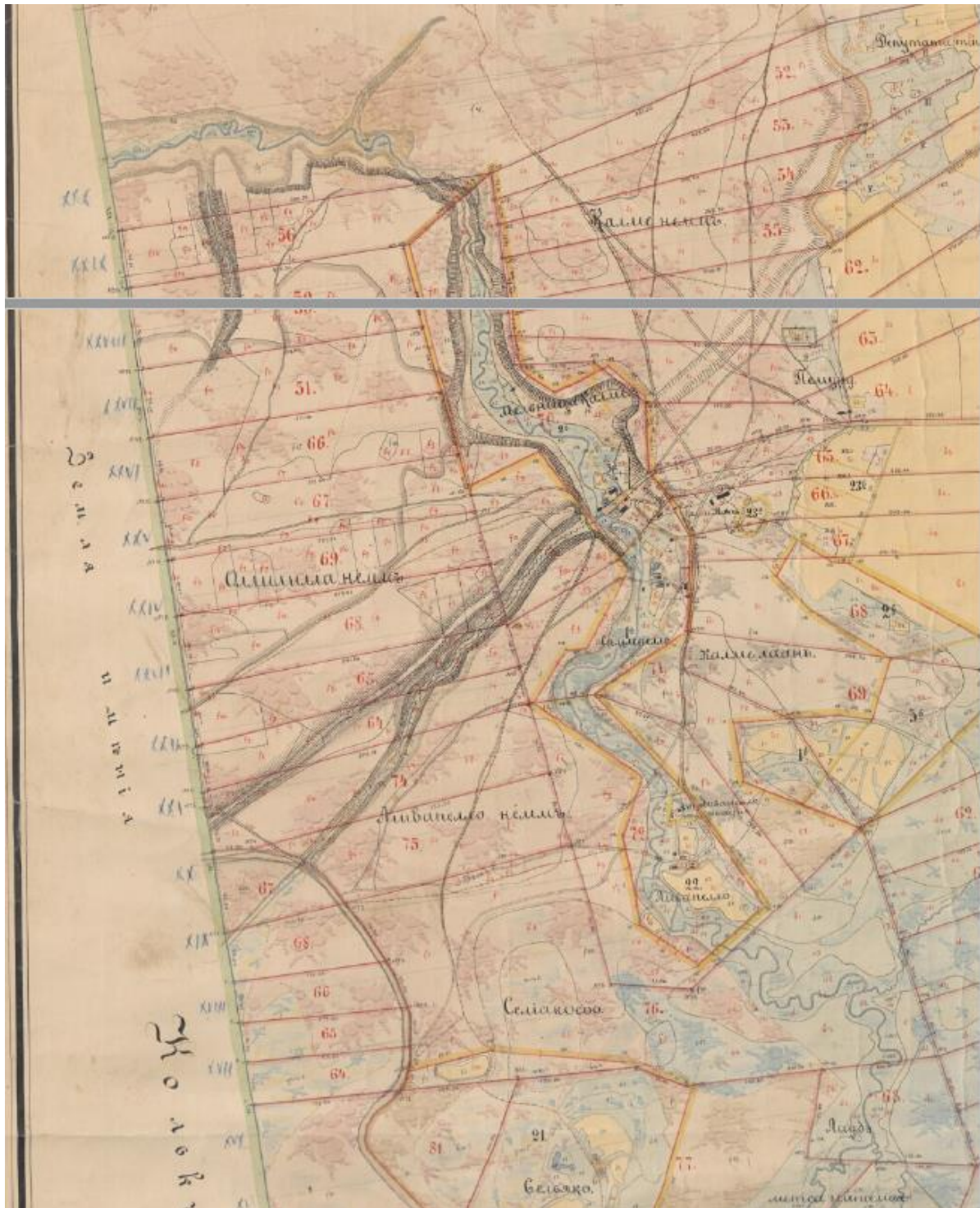

Kuusalu valla Lahemaa maakülade mälumaastikud- Kõnnu, Kalme, Kemba ja Murksi
Külade ajalooliste õiendite ajaloolis-geograafiline alusankeet
KALME KÜLA

ЕАА.3724.4.142 План имения Кенда эстляндской губернии, Ревельскаго уезда 1911

Riin Alatalu, PhD
Ajakool OÜ
Tegevusluba nr VS/312/2007-E
EMU000156

SISUKORD

Sissejuhatus	2
1. Aukoht ja struktuur	2
1.1 Koordinaadid, reljeef, maastik	2
1.2 Veekogud, kõlvikud, metsad	2
1.3 Teed	2
1.4 Piirid, naabrid	2
1.5 Külatüüp, selle muutused	3
1.6 Külaosad, külakese .Külaga seotud hajatalud vms	3
1.7 Loodusmälestised külas ja selle ümber	3
2. Toponüümika ja ajalugu	4
2.1 Küla nimi, varasemad nimekujud	
2.2 Nimeseletus,	4
2.3 Võimalikud tõendid esmamainimisest asustusest - muinas- ja keskaegsed kinnismuistised, leiud, pärimus	4
2.4 Asutamislugu – nii dokumenteeritud (esmamainimine jne) kui pärimuslik („asutajad“, vanemad talud jne)	4
2.5 Kuuluvus	5
3. Talud	5
4. Erilised ehitised, s.t. mitte talud	9
▪ ühiskondlikud hooned (rahvamaja, kool, meierei, pood)	

Lisa: Kalme küla väärtuslikud hooned. Artes Terrae

SISSEJUHATUS

Ülevaate koostamise eesmärk oli selgitada välja olulisemad Kõnnu, Kalme, Kemba ja Murksi küla puudutavad arhiiviallikad. Kuusalu kirikukihelkonna külad Kõnnu, Kalme, Kemba ja Murksi moodustavad ajaloolise, aga ka geograafilise terviku – külad on seotud Kõnnu mõisaga ja maastikus omavahel põimunud nii mõisa rajamise; jagamise kui ka külade liitmise ning piirkonna infrastruktuuri tõttu. Konkreetse piirkonna allikate selgitamine oli suhteliselt keeruline, sest Kõnnu ja Kalme on Eestis väga levinud kohanimed. Kõnnu nimetus oli kasutusel ka märksa suuremat territooriumi hõlmavate valla, metskonna ja rajooni nimena, samas ei paiknenud isegi mitte Kõnnu vallamaja Kõnnu asulas. Kohapõhiste andmete leidmiseks tuli seetõttu teha suhteliselt palju “tühja tööd” teiste Kõnnu ja Kalme nimeliste allikate välja selekteerimisel. Arhiiviallikaid on läbi töötatud valikuliselt. Valikust jäid välja taasiseseisvumise aegsed arhivaalid.

Varasemate süstemaatiliste uurimustena võib olulisemate allikatena nimetada Artes Terrae Lahemaa Rahvuspargi külade arhitektuuri ja asustusstruktuuri analüüsi aastast 2010-2012 ning Lahemaa talude inventeerimist aastast 1974.

Välja selgitatud arhiiviallikad on piisavalt kõnekad; mistõttu ei pidanud üldjuhul vajalikuks nende ümberjutustamist; vaid pigem koostas inimesed teematiliselt ja kronoloogiliselt süstematiseeritud ülevaate. Dokumendid on kas refereeritud või kaldkirjas tsiteeritud.

Ülevaate lisas on toodud loetelu piirkonda puudutavatest arhiiviallikatest, kaartidest, uuringutest, trükistest, fotodest, ajakirjanduslikest allikatest jms. Territoriaalse seotuse tõttu on valdav enamus kaarte leitavad Kõnnu küla jaotusest. Ka ühiskondlikke ehitisi tasub otsida pigem Kõnnu küla peatükist.

Kalme küla kohta on koostatud Kalme küla arengukava 2010-2013.¹ 2010. aastal oli külas 21 elanikku.

1. Asukoht ja struktuur.

1.1 Koordinaadid, reljeef, maastik

Kalme küla pindala on ca 340-350 ha, sellest 70% metsamaa, 12% looduslikku rohumaad ja 13% haritavat maad.² Küla paikneb avamaastikus, põldudel.

1.2 Veekogud, kõlvikud, metsad

Kalme küla asub sisemaal. Suur osa Kalme küla territooriumist on mets, millest omakorda suurem osa on eramets.

Kalme küla metsad on väga liigirikkad, esindatud on praktiliselt kõik puu- ja taimeliigid. Kalme küla üks kaunimaid paiku on Kalme ürgorg ja sellest läbivoolav Pärlioja. Kalme ürgorg asub karstialal. Oja säng paikneb karstunud lubjakivides, mistõttu osa vett neeldub ja moodustab maa-aluse oja. Pärlioja kaldad on kõrged, oja sängi ühel kaldal kõrgub terrass, kus paljandub kohati aluspõhi. Kalmel leidub väikesi allikaid, neist suurim asub terrassil. See on üks salaoja väljavoolu kohti.

1.3 Teed

Kalme küla asub Lahemaa rahvuspargis Kemba-Kolgaküla tee ääres, 59 km Tallinnast, 50 km Rakverest, 13 km Loksast, 9 km Kolgast ja 20 km Kuusalust. Kemba-Kolgaküla tee, mis läbib Kõnnut on osaliselt kaetud kõvakattega, osa teed on kruusa kattega. Erateed on Sirge ja Liivapõllu teed, Liivapõllu teed ühendab Kõnnut ja Kambat ja ületab Pärlijõe silda. Kalme külast läheb läbi RMK Nõmmeveski-Liiapeksi matkarada, mis on osa Ikla-Oandu matkarajast.

---

¹ Kalme küla arengukava 2010-2013.

² Maa-amet

1.4 Piirid, naabrid

Naaberkülad on Kõnnu, Murksi, Parksi, Kemba, Kolgaküla ja Vanaküla, asulatest Kolga ja Loksa linn. Kuigi Kalme küla piir jookseb mööda kraavi, ei ole Maa-ameti andmetel Pärna ja Mõisaääre maad Kalme küla, vaid Kõnnu küla osad.

1.5 Külatüüp, selle muutused

Kalme küla on hajaasustusega küla, mille territooriumil asub 13 talukohta. Kalme külla on varem loetud lisaks Pihlaka, Lembitu, Varemete, Laane (Konnakraavi), Sirge, Ergallika, Ribi, Liivapõllu, Pärlioja, Oravapõllu, Sampirepõllu, Kalmemäe ja Kalmeveski taludele ka Vetepere ja Nõmmevärava talud, samuti Kõnnu poole jäävad Mõisaääre ja Pärna talud. 2010. aastal koostatud Kalme küla arengukava Laane (Konnakraavi), Ribi, Kulli ja Oravapõllu talusid küla talude hulgas ei loetle.

Tänane administratiivüksus, Kalme küla on moodustatud Kõnnu mõisa põldudele 20. sajandi algul, enne 1919. a maareformi mõisaomaniku algatusel rajatud uute talude ja Pärlijõe ääres paikneva paari hajatalu baasil. Uued talud kuuluvad struktuuriliselt pigem Kõnnu küla asundusmaastiku juurde, erineva ilmega osa moodustab jõe ääres metsade vahel üksikutest hajataludest koosnev külaosa. Tegemist on külaga, mis koosneb kahel erineval perioodil rajatud osadest, mida omakorda kajastab ilmekalt ka nende külaosade selgelt erinev asustusstruktuur.

1.6 Külaosad, külakese. Külaga seotud hajatalud vms

Asustuse muutusi kirjeldab Artes Terrae koostatud Kalme küla kaart (andmebaasis andmekihi eluhooned), millelt saab jälgida küla kujunemist üksiktalukaupa. Kaardile on märgitud talukohtade rajamise ajajärk. Koha vanust näitab põhihoone värv (punane tinglikult tsariaegne, sinine sõdadevahelise vabariigi aegne ja roheline hilisem).

Kalme külas on asundustaludele iseloomulikud uued talud. Neist mõned – Kulli, Varemete – kujunenud kunagiste Kõnnu mõisa suurte kivihoonete baasil. Osa rajatud vanadele talukohtadele (Kalmeveski, Vana-Liivapõllu). Enamik taludest on moodustatud 20. sajandi alguse maade jagamise käigus. Suure paekivihoonetega ansambli (omamoodi „mõisakese“) kujundab Allikivi taluõu. Talumajad on enamasti pisikesed ja osaliselt varustatud ajastule iseloomulike verandadega (Samblapõllu, Vana-Liivapõllu, Lembitu).

1.7 Loodusmälestised külas ja selle ümber

Läbi küla voolav Pärlioja on ajaloos tuntud ka Töldjõe ja Kalmeoja nime all, aga suubumise järgi ka Pudisoo jõe nime all. Kolga krahv Stenbock olevat toonud kusagilt välismaalt pärlikarpe ja „istutanud“ neid Tõlde jõkke. Karbid aklimatiseerusid hästi ja krahv lasi külapoistel pärleid otsida, aga käis ka ise neid otsimas, sõitnud selleks suisa tõllaga kohale. Krahviproual olnud ehtne pärlikee kohalikest pärlitest. Pärlioja on Eestis veel ainuke jõgi, kus nn ebapärlikarpi leidub. Seega on nii jõe nimi kui jõe kaldal asuv talukoht seotud pärlite leiuga. Pärlioja saab alguse Kõrvemaalt Mati soodest ja suubub Pudisool Soome lahte. Langus on kohati üsna suur ja varem on olnud ta tunduvalt veerikkam. See on võimaldanud toita veskeid ja ka elektrijaama Kalmeveski talukohas. Veel olnud samal jõel Saeveski ja lisajõel Männikul Sepa veski.

Kohaliku pärimusega on seotud Kalme külas asuv Titemägi. Titemäe kohta räägitakse, et keegi mõisateenija olevat sinna oma vastsündinu matnud ning nüüd olevat pimedatel öödel seal lapse nuttu kuulda. Teine versioon Titemäe loost on õnnelikuma lõpuga: selle järgi olevat mõisateenija oma vastsündinud lapse mäele viinud, mööda sõitnud talumees oli kuulnud lapse

nuttu ja ta kaasa võtnud.

Pihlaka talu lepikut on nimetatud Titelepikuks.

Titemäe sünd: Kord põgenenud naine kodust. Jõudnud praegusele Titemäele, sündinud naisel laps. Sellest peale kutsutakse seda mäge Titemäeks.³

2. Toponüümika ja ajalugu

2.1 Küla nimi, varasemad nimekujud

EKI KOHANIMEREKISTER:

Kalme¹ <-le> Kuu – küla Harju maakonnas Kuusalu vallas (Kõnnu mõis), 1839 Kalme veski, u 1900 Кальме (küla).

• 1977–2000 oli Kõnnu küla osa. 1694 on Kalme küla kohal olnud *Mägipere (Meggi Perre), kus elas Kõnnu mõisa linakangur. Kalme veskit on teiste külade reas nimetatud 1839 Kuusalu koguduse personaalraamatus. Taludest, mis hiljem külasse kuulusid, on XVIII saj ja XIX saj algul mõned suuremad Kimbalu küla all, teised on Kõnnu mõisa vabadikotalud. XIX saj algupoolel on mainitud Kalme kõrtsi, veskit ja talu. Rahva mälestuses on külanä tekkinud alles siis, kui Kõnnu mõis hakkas kohti müüma. Oma nime saanud külas leiduvate vanade kalmude järgi. – MJ

EAA.1216.1.271:86, lk 159; KN: Vilbaste; KNAB; Tarvel 1983: 94; Vilbaste 1956: 131

2.2 Nimeseletus,

Kalme küla on saanud oma nime endisaegse matmispaiga järgi, mis on pärit II aastatuhande esimesest poolest ja mis on arheoloogiamälestisena muinsuskaitse all (reg 18576⁴).

2.3 Võimalikud tõendid esmamainimisest asustusest - muinas- ja keskaegsed kinnismuistised, leiud, pärimus

Kalme külas on säilinud muinaspõllud, kuna neil ei ole tehtud maaparandust. Säilinud on väikesed põllukivihunnikud. Praegu on Lambatalli kõrval asuv maa-ala kasutusel karjamaana, mis on kaetud kadastikuga. 2001. a viis arheoloogia inspeksioon läbi siin proovikaevamised kivihunnikutes. Aruannete järgi leiti sealt vaid sütt. Kokkuvõttes tehti kindlaks, et tegemist on vähemalt keskaegse asulakohaga. (Allikad: Richard Rebane, Eesti Looduse Infosüsteem, Maaamet, E. Tarvel „Lahemaa ajalugu“).⁵

Kalme karstialal asuvad mitmed karstilehtrid ehk Mungaaugud, mis on kui pelgupaik võetud arheoloogiamälestisena (reg 18578⁶) kaitse alla. Need on 5-15 m laiad ja kuni 6 m sügavad lehtrid, mille põhjas võib kevadeti maa-aluse oja voolamist kuulata. Mungaaugud on saanud oma nimetuse ilmselt kunagi Kolgas asunud mungakloostri seoses.⁷

2.4 Asutamislugu – nii dokumenteeritud (esmamainimine jne) kui pärimuslik („asutajad“, vanemad talud jne)

---

³ ERA II 178, 364 (2) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kembra k., Ussisoo t. – Hilma Martinson < Juuli Kiviberg, 55 a. (1938)

⁴ <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=18576>

⁵ Kalme küla arengukava 2010-2013, lk 5.

⁶ <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=18578>

⁷ Kalme küla arengukava 2010-2013.

1694. a Kõnnu mõisa kaardil on Kalme küla kohal paks mets.⁸ Kalme külast on teada, et 1694. a. elas siin üksik Meggi nimeline pere, kelle perepea oli Kõnnu mõisa linakangur. Meggi pere talu asus praeguse Kalmemäe talu territooriumil mäe peal. Küla on tõenäoliselt saanud alguse Pärlijõe 17. sajandi lõpus rajatud vesiveskist (täna hävinud), millele hiljem lisandus Liivapõllu Pärlijõe pidi ülesvoolu. 18. sajandil tekkisid Kalme küla kohal talud, küla nimi esineb 1839 Kuusalu kirikuraamatus,⁹ kuid 1883. a Kõnnu mõisa teede kaardil seda külana välja toodud ei ole, kuid olemas on hooned Kalme veski juures ja üks hajatalu tänase Vana-Liivapõllu kohas. Kalme kõrtsi, veskit ja talu nimetatakse 19. sajandi algul. 20. sajandi algul tekkis kunagistele Kõnnu mõisa maadele uus küla osa, mis järgib asundusküla struktuuri – korrapärase rütmiga paiknevad talud sarnaselt tänase Kõnnu küla lõunapoolsele osale. 19. sajandi lõpul oli Kalmel neli talu. Kalme külla on varem loetud lisaks Pihlaka, Lembitu, Varemete, Laane (Konnakraavi), Sirge, Ergallika, Ribi, Liivapõllu, Pärlioja, Oravapõllu, Samblepõllu, Kalmemäe ja Kalmeveski taludele ka Vetepere ja Nõmmevärava talud, samuti Kõnnu poole jäävad Mõisaääre ja Pärna talud. Vanemad talukohad – Liivapõllu, Pärlioja, Oravapõllu, Samblepõllu ja Kalmeveski asuvad Pärlioja (kaTõldjõe) ääres.

2.5 Kuuluvus

2.5.1 varasem võimalik ühtekuuluvus mõne naaberkülaga

2.5.2 kihelkondlik kuuluvus (kirik, kalmistu, kool jms)

Kalme küla asub Kuusalu kirikukihelkonnas.

2.5.3 kogukondlik kuuluvus (mõis, vald, maa-/rannakogukond, külanõukogu, kolhoos)

Kalme kuulus Kõnnu mõisa alla ja Kõnnu valda.

Nõukogude ajal oli Kalme Kõnnu kolhoosi osa. Küla jäi puutumata kolhoosi-aegsetest ehitistest ja tiheasustusest.

30. novembril 2000 lisati Kalme küla Loksa valla nimistusse, küla elanikud peavad seda kuupäeva küla taasiseseisvumise päevaks.

3. Talud

3.1 Kalmeveski

2010: Elatakse aastaringselt, perekond Rebane.¹⁰

Kalme veski on ehitatud 1834. a. talu peremehe poolt. Endisest veskimüürist on alles telliskivi, milles on aastaarv 1834. Suured veskikivid on maasse vajunud. Alles on osa veskimüürist ja kanal. Veski lõpetas tegevuse 1914. aastal. Kalmeveski talu juurde ehtasid kahe küla mehed 1947-1948 väikese elektriijaama. Kui Kotka elektriijaam valmis sai (vist 1954), lõpetas Kalme jaam oma tegevuse.¹¹

Kalmeveski nr 49 elumaja 40x21x9, ehitatud 1893, puit, seisukord keskmine; ait 18x15x7, 1879, puit, vana; laut 30x20x8, 1879, puit, vana; saun 15x10x6, 1879, puit; heinaladu 18x10x8, 1884, puit, vana; veski 35x21x13, 1894 kivi, vana.¹²

---

⁸ Tarveli järgi elas Kalme külas mõisa linakangur Mägi pere (*Meggi perre*), mis aga 1694. a kaardi järgi asus hoopis Puditsoo jõe ääres tänase Liiapeksi-Loksa maanteest põhja poole.

⁹ Tarvel, Enn. Lahemaa ajalugu. 1983, Lk 56.

¹⁰ Kalme küla arengukava 2010-2013.

¹¹ Kalme küla arengukava 2010-2013, lk 4.

¹² ERA.63.9.3483 Kõnnu mõis.

Akt 1433 Kõnnu asula Kalmeveski koha rendimäära ja jaotamise üle 22.01.1925

1924 Määras Kõnnu asunduses Harjumaa riigimaade IV ringkonna rendimääramise komisjon Kalmeveski koha hoonete rendi järgmiselt: Kalme veskikoha maarent on 225 klgr rukkeid. Hoonete rendiks tuleb Maakorralduse Peavalitsuse ringkirja kohaselt 4.III 220 nr 3668 25% maarendist st 56,3 klgr rukkeid. Kalmeveski koha hooned on hinnatud kogusummas 4396 mk 80 pn.

Jagamise järele tuleb iga hoonete hinnatud väärtuse 8 mk 77 penni kohta üks klgr rukkeid renti maksta. Selle järgi on iga hoone rent:

Elumaja (hoone väärtus) 3960 rent klgr rukist 45,2

Ait 432; 4,9

saun lagunenud –

heinaladu 156; 1,8

vana veski lagunenud –

loomala 388,8; 4,4.¹³

1974: Kalme küla Kalme veski ankeet, skeem, fotod ja negatiiv; elamu 1950, kelder 1912, laut-heinakuur 1922, sealaut 1969, saun 1936, kanala 1972.¹⁴

Kalmeveski talu nime saamisloogu. Vanasti, kui kogu maal möllanud katk, surnud inimesi nii palju, et pole jõutud neid enam korralikult matta, veetud laipu praeguse Kalmeveski talu maale ja maetud suurtesse koobastesse. Nii tekkinud sinna suured kalmud. Praegugi tulevat säält inimluid nähtavale. Räägitakse koguni, et säält olevat nähtud vaime. Arvatavasti hüütud seda talu enne Kalmu taluks. Lisandus „veski” on tulnud säält talus varemalt olnud veskist.¹⁵

3.2. Kalmemäe

2010: elatakse aastaringelt, Kallaste, Kerm. Kalmemäe talus tegutseb Virve Kerm'i ettevõtmisel keraamikaklubi, mis kavandab oma keraamikaalast tegevust arendada ja luua klubile ning piirkonna elanikele mitmekülgsemaid võimalusi nende huvitegevuseks.¹⁶

1974: elamu 1924, laut 1930, kuur 1930, kaevumaja 1950, saun 1938.¹⁷

3.3. Sablepõllu

2010: ei elata aasta ringselt. Sablepõllu talukohas asub endine 1970. a. rajatud Tallinna Mererajooni Spordikool spordibaas, kuhu kuuluvad telkmajakesed, varikatusega söökla, ait ja elumaja. Jõe kaldal asub saun. Spordisaal põles aastaid tagasi maha. Laagrikoht oleks sobilik suvelaagrite korraldamiseks, samuti organisatsioonide suvespordipäevade jms korraldamiseks, kuid vajaks renoveerimist. Omanikel puudub huvi kompleksi korda tegemiseks ja arendamiseks, kompleksis on toimunud rohke lärmi ja alkoholi tarbimisega pidusid, mis on häirinud külaelanikke. Külaelanikega kompleksi omanikud ei suhtle ja nende koostöövalmidus on olematu.¹⁸

Sablepõllu kelder, mille olevat ehitanud Sablepõllu peremees 1930. aastatel. Kelder asub endise Sablepõllu talu territooriumil, kuid teisel pool jõge silla kõrval Pärlioja kaldas.

---

¹³ ERA.63.9.3483 Kõnnu mõis.

¹⁴ LRPA. 1157 Kalme küla Kalme veski ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

¹⁵ ERA II 165, 74 (1) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kalme k., Pärlioja t. – Ilse Lehesalu < Magda Lehesalu, 50 a. (1937)

¹⁶ Kalme küla arengukava 2010-2013.

¹⁷ LRPA. 1162 Kalme küla Mäe talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

¹⁸ Kalme küla arengukava 2010-2013.

Ehitatud paese kalda sisse.

1974: elamu 1937, laut 1937, saun 1969, köök-söökla 1966. kelder 1924, ait 1830, kaevumaja 1966.¹⁹

Kalevipoja haud: Kõnnu vallas Pärlioja jõe ääres Oravapõllu talu heinamaal asub suur hauataoline küngas, mille alla olevat maetud Kalevipoeg. Kas sinna tõesti kedagi on maetud või on see küngas muidu hauataoline, ei ole teada.²⁰

3.4. Pärlioja

2010: elatakse aastaringselt, perekond Mürgrimäe. Pärlioja talus tegutseb puhkemaja, kus on võimalik üürida köögi ja saunaga maja osa. Olemas on ranna-võrkpalliplats.

4. III 1926 Pärlioja rendimäärad (aluseks võttes Põllutööministeeriumi juhatuskirja 18.7.1923 nr 7939): Pärlioja põllumaa 1,59 ha; heinamaa 6,35, karjamaa 2,75, mets 11,65, kokku 22,37, kõlbmata maa 0,91, normaalrent 178 kg rukist.

Rentnike loetelu

Mõisa maa peal: Perlioja; rentnik Juula Tüürmann; 23,27 ha; rendi tähtaja lõpp 1 .V. 1925; aasta rent 93 marka.

Perlioja talu nr 44, elumaja 28x20x8, 1874 puu, vana; laut 14x8x6 puu, vana, ait 14x12x7, ladu 34x21x10, 1919, uus.²¹

1974: elamu 1940, laut-kuur-rehetuba 1937.²²

Pärlioja talu nime tekkimine: Pärlioja talu maadest lookleb väike jõgi läbi, jõe põhi on kaetud pärlikarpidega, kohati asetseb jõe põhjas nii palju karpe, et palja jalga astuda ei või. Sellest jõest on siis saanud Pärlioja talu omale nime.²³

3.5.Vana-Liivapõllu

2010: elatakse aastaringselt, perekond Reinomägi.

1974: elamu 1922, laut-kuurid 1932, heinaküün 1930, puukuur 1932, ait 1932.²⁴

Liivapõllu talu nimi: Kõnnu vallas asuv Liivapõllu talu olevat oma nime saanud sellest, et seal olnud liivased põllud²⁵

3.6. Ergallika

2010: ei elata aastaringselt.

Härgallika talu nime tekkimine: Vanasti, mõisnikkude ajal, kui maal valitses nende võim, tekkisidki taludel nii imelikud nimed. Selle talu piirides asub allikas, kus Kõnnu mõisa karja

---

¹⁹ LRPA 1165 Kalme küla Samblapõllu talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

²⁰ ERA II 165, 79/80 (6) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kalme k., Pärlioja t. – Ilse Lehesalu < Magda Lehesalu, 50 a. (1937)

²¹ ERA.63.9.3483 Kõnnu mõis.

²² LRPA.1164 Kalme küla Pärlioja talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

²³ ERA II 178, 372 (2) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kalme k. – Ervin Selgeveer < Anete Selgeveer (1938)

²⁴ LRPA.1161 Kalme küla Liivapõllu talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

²⁵ ERA II 178, 286 (2) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kalme k. Liivapõllu t. – Ilse Lehesalu < Magda Lindmaa, 45 a. (1938).

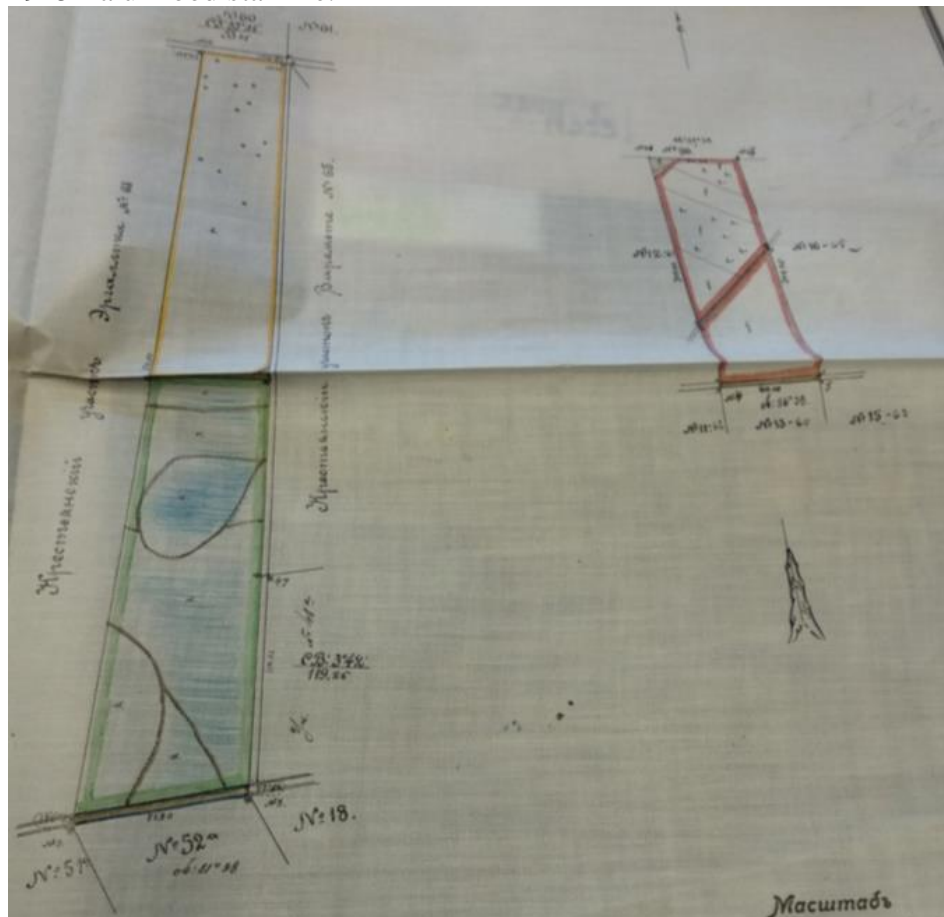

käidi jootmas, sest mõisas ei jätkunud nii suurele karjale vett. Et härjad käisid allikal joomas, hakatigi talu hüüdma Härgallika.²⁶

3.7 Vana Sirge

2010: elatakse aastaringselt, perekond Niilo. Vana Sirge talus on asutatud ettevõtte küülikute kasvatuseks Vana Sirge Küülik OÜ.

1915 Talu mõõdistamine.

1915 Võlakohustus Talurahva Põllupangale. Sirge nr 64 19 dessantiini 1367 ruutsülda; 1680 rubla. Võlg 55 ja pool aastat, maksta 2 korda aastas 37 rubla 80 kopikat. Omanik Anna Koolman.²⁷

Raasiku jaoskonna Rahukohtunik 19.12.1925 otsus Anna Koolmani (surnud 18.09.1922) päranduse asjus. Talu pärib poeg Woldemar. Talu väärtuseks hinnatakse 71 240 marka.

28.03.1928 Voldemar Koolmanni võlakohustus Eesti Maapangale 800 krooni 18 aastaks, tasuda 8,5 % aastas 68 kuldkrooni 1.06 ja 1.12 iga aasta.

Kõnnu valla perekonnaseisuametniku 07.03.1938 otsus: Voldemar Anna p Koolman (s 30.05.1899), ühes abikaasa Amalie ja laste Eevi Renate 3.02.1923; Aino s 31.05.1924; Juta s. 4.05.1926; Agnese s 11.07.1928 ja Kalju-Heldur s 12.10.1933 võtta uueks perekonna nimeks Kariste.²⁸

1974: elamu 1919, puukuur 1925, ait-kelder-tall-kuur 1927, kuur-ait-kanala 1930, laut-kuur

²⁶ ERA II 178, 373 (3) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kalme k. – Ervin Selgeveer < Julius Selgeveer (1938).

²⁷ EAA.2840.1.11395.

²⁸ ERA.63.9.3483 Kõnnu mõis.

1924, saun 1930, suvila.²⁹

Sirge talu. Sirge talu nimi on tekkinud sellest, et selle talu piirid jooksevad täiesti otse.³⁰

3.8. Lembitu

2010: elatakse aastaringselt, perekond Pasenka.

1974: elamu 1924, kelder 1924, saun 1924, laut 1971, kasutusel suvilana.³¹

3.9. Varemete

Varemete talu nime saamine: Kui oli kohtade ostmine, siis olnud praeguse Varemete talu kohal ainult mõisa rehe varem. Pärast korraldati rehevaremehed karjalaudaks ümber ja see laut on praegugi alles.³²

2010: elatakse aastaringselt, perekonnad Pärn, Seeder. MTÜ Varemete, mis kavandas taastada endise mõisalauda talu territooriumil ning kujundada sellest mitmefunktsionaalsusega küla- ja külustuskeskuse.³³

1928: Harjumaal, Kõnnu vallas Kõnnu mõisa järel olevast mõisamaakohast Varemete nr. 65 eraldatud Lembitu nr. 65a talu plaan.³⁴

1974: elamu 1925, ait 1925, kaevumaja 1925, saun 1927, heinakuur (varem mõisa rehi) u 1850, kanala (jäi pooleli) 1937.³⁵

3.10. Pihlaka

2010: renoveerimisel, ei elata aastaringselt.

3.11. Allikivi

2010: ei elata aastaringselt.

3.12. Pärna

2010: elatakse aastaringselt, perekond Parktaal. Pärna talus tegutseb FIE Eero Parktaal, kelle põhitegevusala on puidust esemete valmistamine ja müük. Pärna talus asub 100m² tootmishoone.

3.13 Laane (Konnakraavi) talu

Põlise talukohana on pärimuskultuuri objekt Laane talukoht, mis on endine Kõnnu mõisa teomeeste maja. Laane talu ei ole säilinud.

1974: Konnakraavi: elamu 1936, laut 1946, saun 1946, heinaladu 1946, kaevumaja 1946, kelder 1946.³⁶

1974: Laane: vana moonakamaja 1840.³⁷

---

²⁹ LRPA.1166 Kalme küla Sirge talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

³⁰ ERA II 178, 334 (15) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kalme k., Vetepere t. – Hilma Martinson < Adele Martinson, 41 a. (1938).

³¹ LRPA. 1160 Kalme küla Lembitu talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

³² ERA II 165, 92 (22) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kalme k., Pärlioja t. – Ilse Lehesalu < Magda Lehesalu, 50 a. (1937)

³³ <https://sonumitooja.ee/mtue-arenduskoda-juhatus-kiitis-heaks-kuusalu-loksa-piirkonnast-13-leader-projekti/>

³⁴ [ERA.T-3.13.1472](#)

³⁵ LRPA. 1167 Kalme küla Varemete talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

³⁶ LRPA. 1158 Kalme küla Konnakraavi talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

³⁷ LRPA. 1159 Kalme küla Laane talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

Laane talu nime saamine: Kõnnu vallas Kalme külas asuva Laane talu nimi on tulnud sellest, et sääl kohal kasvas vanasti paks laas. Enne olnud selle talu nimi Uuetoa, sest mõis ehtas sinna uue maja ja teisi uusi majasid ümberkaudu polnud.³⁸

3.14. Kulli

Endises mõisa abihooones paiknev autoremondi töökoda?

3.15 Oravapõllu

1920 ja 1922: Oravapõllu nr 45, ladu 16x12x7 puu, õlgkatus; vana.³⁹

1920: Rentnike loetelu: Mõisa maa peal: Oravapõllu; rentnik Gustav Murakas; 37,26 ha; rendi tähtaja lõpp 1.V. 1925; aasta rent 115 marka 50 penni

Maakorralduse Peawalitsuse B I jaoskonnale. Ettekirjutust 1. IV 1926 nr 12822 täites kannan ette nõutud nimekirja Kõnnu mõisa järele olevate renditalude ja metsa ametnikkude palgamaade kohta.

Oravapõllu nr 45; koha kasutaja Julius Magnuse p Samberg, kasutamise laus M.t.m. 237, põld 2,33; heinamaa 7,00, Karjamaa 4,17; Mets 23,15; Kõlbmata maa 0,61; kokku 37,26.⁴⁰

3.16 Nurme talu

1974: elamu-laut-heinakuur-puukuur 1918 asuniku laudis, saun-kuur 1972.⁴¹

3.2 Erilised ehitised, s.t. mitte talud

3.2.1 ühiskondlikud hooned (rahvamaja, kool, meierei, pood)

30.9.1936 asutati Kalme turbaühing Kõnnu vald Harjumaal (7 inimest Lehesalu, Tikerbergi, Amberg, Woogla, Tikenerg, Selgeweer, Mihkael)), üldpõhikiri .-edendada uuringuid ja turba kasutuselevõtmist.⁴²

LISAKS EELNEVALE ON MONED KÜSIMÄRGIGA ARHIVAALID, KAS NEED ON SIIT KALME KÜLAST? MUISIS ON NEID VEEL

<https://www.muis.ee/museaalview/2138954>

---

³⁸ ERA II 178, 264/5 (5) < Kuusalu khk., Kõnnu v., Kalme k., Laane t. – Ilse Lehesalu < Gustav Haufmann, 74 a. (1937).

³⁹ ERA.63.9.3483 Kõnnu mõis.

⁴⁰ ERA.63.9.3483 Kõnnu mõis.

⁴¹ LRPA. 1163 Kalme küla Nurme talu ankeet, skeem, fotod ja negatiiv.

⁴² ERA.14.5.1464.

